

OPINIE**EEN HELDER TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR BOEREN**

DOOR GERARD ROS, WIM DE VRIES, ROEL JONGENEEL EN MARTIN VAN ITTERSUM

De landelijke stikstof-, klimaat- en waterkwaliteitsdoelen voor de landbouw zijn duidelijk, maar hoe kunnen individuele boeren sturen op het gezamenlijk behalen van deze ambities en hoe kan de overheid hen daaraan houden? Vier Wageningse wetenschappers beschrijven een concrete aanpak in het essay *Gebieds- en bedrijfsgerichte handelingsperspectieven voor een duurzame landbouw*.

De landbouw staat voor de opgave om de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren én zorg te dragen voor de productie van voldoende en gezond voedsel. Dit zijn ambitieuze doelen die alleen haalbaar zijn als ze op een eerlijke en heldere manier vertaald worden naar doelen voor elk bedrijf. Er zijn grote verschillen tussen provincies. Hoge ammoniakemissies en stikstofdepositie op natuur komen voor bij de veehouderij in midden en zuidoosten van Nederland. De grootste uitdagingen voor het klimaat liggen zowel hier als ook in het veenweidegebied waar door veenoxidatie veel broeikasgassen worden geproduceerd. Op de droge zanden en lössgronden zijn er daarnaast grote uitdagingen voor grondwaterkwaliteit en -kwantiteit omdat deze gronden gevoelig zijn voor droogte en uitspoeling, zeker als er gewassen als mais, aardappels en groenten worden geteeld. De diepe grondwaterstanden en snelle afvoer van water zorgen voor verdroging. De kwaliteit van het oppervlaktewater staat onder druk door oeverafkalving en fosfaatrijke kwel in West-Nederland en door uitspoeling van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen in Oost-Nederland. Deze ruimtelijke variatie zorgt ervoor dat maatwerk nodig is met concrete doelen voor elk landbouwbedrijf.

Wij stellen voor om de landelijke doelen voor ammoniak en broeikasgasemissies, zoals aangeven voor de periode 2030 tot 2050, te vertalen naar toelaatbare emissies per landbouwbedrijf. Zit een bedrijf erboven, dan moet het minderen. Zit een bedrijf eronder, dan zit het goed. Concreet betekent dit dat een bedrijf met grond maximaal 22 kilogram ammoniak, 150 kilogram methaan en 9 kilogram lachgas per hectare mag uitstoten. Bedrijven zonder grond mogen 0,5 kilogram ammoniak en 12 kilogram methaan uitstoten, waarbij dit afhangt van het type dier: kippen, varkens of vleeskalveren. Door deze toelaatbare emissies als productie-recht toe te kennen aan de bedrijven en het ook te beprijzen, gaan de emissies in heel Nederland gegarandeerd omlaag. Het toelaatbare stikstofoverschot op de bodem om waterkwaliteit te verbeteren varieert tussen de 50 en 125 kilogram

FOTO: DEBBY VAN ROTTERDAM

stikstof per hectare afhankelijk van landgebruik, grondsoort en grondwaterstand. Dit laatste doel kan worden geïmplementeerd binnen de bestaande mestwetgeving. Door de toelaatbare emissies per hectare en dier te vermenigvuldigen met het areaal landbouw en het aantal dieren per provincie wordt ook duidelijk wat de opgaven zijn per provincie.

ONDERNEMERSCHAP

Omdat een efficiënte en schone productie wordt beloond, stimuleert deze aanpak het ondernemerschap van boeren. De berekende toelaatbare emissies kunnen per gebied specifiek worden gemaakt door strengere normen op te leggen voor boeren binnen directe nabijheid van gevoelige natuur. Daardoor én omdat er een natuurlijk verloop onder de boeren zal zijn de komende tien jaar, kunnen de

Tussen bedrijven bestaan grote verschillen in efficiëntie en milieu-impact

normen per hectare of dier in de rest van het land minder streng zijn dan hierboven weergegeven. Ook kunnen de eisen aan niet-grondgebonden veehouderij strenger zijn dan die voor de grondgebonden bedrijven. Zo zijn er meer varianten te bedenken voor het verdelen van de opgave, maar elke verdeelsleutel zorgt gegarandeerd voor de noodzakelijke landelijke reductie. Aanvullend zijn er voor het landelijk gebied doelen voor bodemdaling, de oppervlaktewaterkwaliteit, de biodiversiteit en de bodemkwaliteit. Ook hiervoor kan gebruik worden gemaakt van bestaande instrumenten zoals peil-

besluiten, het BedrijfsBodemWaterPlan, de Open Bodemindex en de Biodiversiteitsmonitor. Tussen bedrijven bestaan grote verschillen in efficiëntie en milieu-impact. Dit betekent ook dat er grote verschillen zijn in de opgave voor elk bedrijf om bij te dragen aan een gezonde bodem, een levende boerensloot, schoon grondwater, veel biodiversiteit en een beter klimaat. Daartoe zijn vele mogelijkheden. Elke boer kan kiezen hoe hij of zij die doelen realiseert met maatwerkoplossingen. Wel neemt de inzet van maatregelen toe met de grootte van de opgaven. Eenvoudige oplossingen hebben te maken met een verbeterd management van mest, bodem- en gewasbeheer. Blijken de doelen hiermee niet realiseerbaar dan zijn meer structurele wijzigingen in de bedrijfsvoering nodig zoals de transitie naar extensieve vormen van landbouw, stalinnovaties of aanpassing van rotaties of bemestingsnormen. In sommige regio's kunnen de opgaves echter zo groot zijn dat planologische en sectorale wijzigingen nodig zijn. De principes van kringlooplandbouw dragen bij aan een integrale aanpak: goede gronden gebruiken voor voedselproductie, verliezen waar mogelijk voorkomen en bijproducten altijd hergebruiken.

EMISSIERECHTEN

De beoogde landbouwtransitie is alleen succesvol als emissies een economische waarde krijgen. Dit kan via een normerings- en beprijzingsaanpak, een beproefd instrumentarium om binnen een gezond financieel bedrijfsmodel zowel een goede landbouwpraktijk te bevorderen als emissies te verminderen. Voor de boer betekent dit dat er emissierechten nodig zijn om te kunnen produceren, waarbij deze rechten stapsgewijs worden afgebouwd in de komende jaren

om aan de emissiereducties te voldoen. Borging kan plaatsvinden via zogenoemde Kritische Prestatie Indicatoren. Een adequaat verdienmodel is een voorwaarde voor een duurzaam perspectief op langere termijn. Van overheid én samenleving wordt een actieve bijdrage verwacht. Dat kan door omschakelhulp (richting extensivering) tijdens de transitie en structurele betalingen voor ecosysteemdiensten na de transitie, mogelijk gefinancierd door een vorm van landschapsbelasting. Een faciliterende rol van de overheid is nodig om ervoor te zorgen dat ketens en retail meebetalen aan de transitiekosten. De basis van het toekomstig verdienmodel blijft in de markt liggen en daarom is het essentieel om 'eerlijke productprijzen' te hebben die de extra kosten van de verduurzaming compenseren en niet afwentelen op de boeren. Idealiter zou deze beweging in de hele Europese Unie moeten worden gemaakt, bijvoorbeeld door een algemene duurzaamheidsstandaard te verplichten voor de interne markt en geïmporteerde producten. In ons toekomstbeeld denken we aan een aangepaste, kleinere landbouwsector die vitaal is en goed is ingebed in de omgeving. Het is een landbouw die bijdraagt aan benodigde voedselproductie en de omgevingskwaliteit verbeterd. Door gerichte inzet van maatregelen, onderlinge samenwerking en ondersteund door een goed verdienmodel, kunnen bedrijven zorgen voor een duurzame landbouw. ■

Gerard Ros, Wim de Vries, Roel Jongeneel en Martin van Ittersum zijn respectievelijk landbouwdeskundige, hoogleraar integrale stikstoeffectanalyse, landbouweconoom en hoogleraar plantaardige productiesystemen bij Wageningen University & Research. Ros is tevens senior projectmanager bij kennis- en adviesbureau NMI.

In ons toekomstbeeld denken we aan een aangepaste, kleinere landbouwsector die vitaal is en goed is ingebed in de omgeving.